

Ezkabarte

Aurkibidea

Udalerria: Ezkabarte

Sarrera

Iruñeko merindadeko udalerria da. Berribeitirekin egiten du muga mendebaldean; Berriozar, Antsoain, Burlata, Atarrabia eta Uharterekin hegoaldean; Esteribarrekin ekialdean; eta Txulapain, Odieta eta Olaibarrekin iparraldean. Honako herri hauek osatzen dute Ezkabarte: Anotz, Arre, Azotz, Zildotz, Eusa, Ezkaba, Garrues, Makirriain, Orikain (herriburua), Orrio eta Sorauren.

- **Biztanleak:** 1.816
- **Euskaldunak:** %12,35

Ahotsak.eus-eko datu orokorrak

- Hizlariak: **2**
- Zintak: **3**
- Pasarteak: **8**
- Transkribatutakoak: **3**
- Audioak: **8**
- Bideoak: **0**

Proiektuak

- Koldo Artola: Ziorditik Uztarrozeraino
- Solstizioen inguruko ospakizunak Nafarroako zenbait hizkeratan emanak

Hizlariak

Manuela Nuin Senosiain (1899)

Ezkabarteko Makirriain herrian jaioa. Aita Atezko Eguarats herrikoa zuen eta ama, berriz, Ollarango Beasoain herrikoa. Makirriainen eta Saratsan bizi izan ondoren, Beasoiana joan zen bizitzera, eta bertan aurkitu zuen Koldo Artola ikerlariak.

Celedonia Zenoz Artze (1908)

Ezkabarteko Anotz herrikoa. Aita ere bertakoa zuen; ama, berriz, Erripakoa (Odieta).

Pasarteak gaika

Herri honetan landu eta transkribatu diren pasarteak, gaika antolatuta.

1. Ohiturak eta bizimodua

1.1. Aitak abesten zituen kantan gogoan

- **Hizlaria(k)**: Nuin Senosiain, Manuela
- **Elkarrizketatzailea(k)**: Artola Kortajarena, Koldo
- **Erref**: EKB-001/001
- **Iraupena**: 0:06:00. **Hasi**: 00:00:00. **Bukatu**: 00:06:00
- **Multimedia**: audioa online entzungai
- **Gaia(k)**:
Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantan
- **Laburpena**: Batzuetan aitak kantatzen zituen abestiak gogoratzen omen ditu. Zenbait kanta abesten ditu. Euskarazko hitz solteak ere gogoan ditu.

Transkripzioa

- Mira, hay veces que... sí, me acuerdo de, de que solía cantar mi padre.

1) Trusiekok errege

Ure da gizona
Arretxek egin baitu
Franzien azaña.

2) Guantesestos koria(k)
Adintsua tire
Pilota(k) gur-ne eskua
Biarko baitire.

3) Pisatute ere bada
Sei arroba y'ori
Saka zazu zer, ze suelto
Ze este (l)agunari.

4) Guantesestos koria(k)
Adintsua tire
Pilota(k) göne eskua
Biarko baitire.

¿Ves? esto será así, canciones, sí.
- Ikusten zer ongi?
- Canciones, canciones... una muestra ya aprendí yo a mi... a mi padre,
eso. Sí, está usted grabando...
- A ver, hala, berriz, berriz, berriz...
- Eso ¿el qué?
- Berriro; kanta ezazu berriz, bai, gauza bera, bai.
- ¿Cómo hay empezaõ? sí, sí, mira, se me va al cielo.

1) Trusiekok erregë
Ure da gizona
Arretxek egin baitu
Franzien azaña.

2) Guantesestos koria(k)
Aditsua tire
Pilota(k) gun eskua
Biarko baitire

3) Pisatute ere bada
Sei arroba y'ori
Saka zazu ze suelto
Ze estze lagunari.

Iru damatxo
Errenterian dendari
Josten ere badaki
Beña ardua edaiten obeki

Y eso es, y solía hacer, que decía; ya sabe que lo decía mejor que yo...
- Eta kriskitin kraskitin?
- Eso no, eso no...
- Arrosa krabelin?
- ¿Eso? sí, sí.
- Ardoa edaten hobeki.
- Obeki, eso, bie, bie alkara.
Y lo qué le iba a dar: iru koltxon nibiznabar, también... iru koltxon

nibiznabar... ta koltxak... y la colcha... ¿cómo es? no me, no me ac-, no me acuerdo, no me sale ahora, no; hay veces que sí, a la mi-, a la imaginación. Era, e? alaba Marie, eso, que se iba a casar la... una hija, e? con un... con uno de San Sebastián, y lo que le iba dar eso, es e... lo que le iba a dar de dote: iru koltxon, nibiznabar, de colores e... los colchones, (...) y... kutxea? berrie? kutxe, creo que será... cómoda, e? no sé; e? e? verdad?

- Sí, la cómoda, bai, el arca. Kutxa berria, eta zer gehiago?

- E? pues, que se iba a casar, la hija María, con... no sé, con un vecino; eso, eso es lo que quiere decir. ¿Yo? ya sé qué es (...), [nibiz]nabar, ta kutxe...-a, kutxea? berrie, ezkondu... ezkondu... lere? alaba Marie, que se iba a casar la... la hija María, éso es, sí, pero no se contiene nada, no (...).

... ortzaie, atsukonia atxuri zaie... ah, cantar a los hijos y a... ¿eso?

- Siga, siga, siga...

- Sí, pero no sé seguir, si no... pero no sé más...

- Atsukonia?

- Sí.

- Azuri zaide?

- Atxuri zaide, eso,

- (Txulapaingo Usin aditurikoa gogoan:) Otsokumia azuri zaide, adios gure artzaie. Y me cantaba: Bonbolonian, bonbolon zaide... Espere, espere... Otsoak jan du gure artzaie / otsokumiak axuri zaide / adios gure artzaie. Me parece que cantaba así.

- Sí, sí-sí-sí, ya sabría, sí, ya sabría, ya; yo, yo no... había aprendido, no había aprendido, no había aprendido. No sé qué...

- Y también cantaba: Ardoa edanda mozkortzen naiz...

- Ah... eso, eso...

- Hori badakizu?

- Ardua edaiten mozkortzen naiz

Andrea artu e lotsatzen naiz

Pipen artute, e? losatzen naiz

Nola demontre biziko naiz.

Eso, eso, eso... así es, sí.

- (Lagundu nahiz:) Pipa hartuta txoratzen naiz...

- Eso, txoratzen naiz, sí, eso, eso.

- Kortejatzean lotsatzen naiz, nola (biok batera:) demontre biziko naiz. ¿Ve cómo sabe?

- Y a San Miguel, también en vasco, en vasco cantábamos eso...

- A ver, a ver, a ver... a ver a San Miguel...

- No, no, no; sí pero... pero, pero, pero, no está, no está, no está, no está... no está la memoria... San Miguel, en, cuando viene... aquí, a Sarasa mismo, e? entonces pues le cantábamos en vasco muchas canciones, y tenía papeles y todo de-de eso, de-de, de cantar, pero... San Miguel Arcángel gran batallador, hunde en el abismo al infernal dragón. San Miguel Arcángel...

- Migel, Migel, Migel gurea? gorde, gorde, Euskal Herria?

- Sí, eso, sí; gorde, gorde Euskal Erria; que viva... Arriba euskalduna, de brío sin par, que allí nos espera Miguel de Aralar.

2. Baserria

2.1. Eultziaren inguruko azalpenak

- **Hizlaria(k)**: Zenoz Artze, Celedonia
- **Elkarrizketatzailea(k)**: Artola Kortajarena, Koldo

- **Erref:** EKB-002/001
- **Iraupena:** 0:06:25. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:06:25
- **Multimedia:** audioa online entzungai
- **Gaia(k):**
 - Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
 - Baserria » Baserriko lanak » Garia
 - Baserria » Baserriko lanak » Baserriko tresnak
- **Laburpena:** Eultzia nola egiten zen. (Gariaren inguruko prozesu osoa)

Transkripzioa

- Inguru honetako herri txiki horietan egiten zen eultzia erraten dena, ezta?
- Nola?
- Eultzia.
- Eul(t)zia?
- Bai, 'la parva'; nola erraten da euskaraz?
- Ultzie... ultzie, ultzie.
- Horixe da, bai; hori ere kontatuko duzu, e?
- Eje! ori kontatui tao!
- Kontaturik dago?
- Klaro! emen ez, beño ultzie? pues e... karri.
- Baina hasieratik, e? garia nola bildu eta ekartzen zen larrainera eta (...).
- Pues, ori... pues ultzie...
- Ia nola egiten zen eultzi guztia, e? prozesu guztia (...)
- Pues lenao? pues... iten tzen... igitetu! orduen etzen orai bezala... makineik, igitātu, baki, igitarieki.
- Garia, edo...?
- Garie; eta oloa!... ere bai; igitetu, te gero utzi... aurmenetan. Gero... lotu; lotu? paxuetan, eta gero karri idiekin, karröaki. Lennago-lenago, kartzen tzuten abrian, abrian, pues... zamukeki; zamukek, paratu abriai, eta... bos paxu, kartzen tzuten... biejeran (zuzenduz:) biejiän! bost paxu. Gero, karri pues, iru edo lau... o bortz o... aldiz, eta gero ultzie barratu.
- Barratu...
- Barratu; barratu te gero... beiekin eta abriakin, ultzitu, ultzitu. Gero, xetzen tzenëan? atsaldëan? pues... abriak eta ya... bei...
- Zaude, zaude pixka batean; eultzitzeko, abereek eta idiek tiratzen zuten aparailu batetik, ezta?
- Estrazie... estrazie. Gero, xetzen tzenian? pues atra abriak eta... idiek, eta gero... gañe, kentzen tzaikion aotzai. Agotza gañetik, in monton batzuk, eta... eman itxea; ta gero...
- Eta nola kentzen da?
- Pues zarriaki, kentzen da gañetik ola, zarriaki, gañetik, eta montondu. Eta monton aiek, mainerian artu, eta ematen tzuten gizonak, itxera. Ta gero, bildue, bildu... ultzie, bildu, abriaki? pala bat... paratu kuerda batzuki, abriai, eta... kollaron bateki andik, kuerdak, pal artara, ta gero eman, ultzie bildu, agotza, ta gero... gero gie.
- Gero?
- Gie... gie? le decían al grano. Gie? pues, eskuaki... garbitu, larrain guzien, eta, bildu, erre. Zarrian burueki, ematen tzen ure monton batera, eta gero, aizetu! aizetu balin bezen aizia! ezpazen aizia? pues beztze egun beteko uzten tze, biño aizia balin bezen, aizātu. Ta aizetzen tzenëan? aotza alde batera, ta pikorra bertzera? pues gero sartu itxea; pikorra? lenik, ta gero? agotza.
- Ahoztegian...
- Aöztagien!
- Zertarako gordetzen zen ahoztegian? abereei emateko?

(Hortzez ezezka)

- Ahotza zertarako gordetzen zen ahoztegia?
- Aoztegie ematen tzen agotza!
- Zertarako?
- Zertarako? pues beiei mateko ta... abreai mateko, eta... guatzetako ere bai, guatzetako. Gure errien aunditz etzen, etzen biltzen, beño... kartzen giñuen neguen, pues... denbora ona balimezen, oyanetik, ostöa.
- Hoja, ez?
- Ostoa.... guatzetako; espera, quería decir...
- Orbela edo?
- Orbela! orbela, kartzen tzen? ta... itxan? ez balimezen lekuä? pues, mönton bat iten tzen, ta gero? agotza, ez gastatzeko, botatzeko... anketara? pues botatzen tzen ostöa, ta, ola guardatzen tzen agotza geiago, ezberen? pues, iten bazuen neguä... luzëa? etzen aski aotza.
- Lehenago ez dizut galdetu, eultzia egin aurretik larraina garbitzen ote zuten, larraina...
- Larrañe.
- Bai; garbitzen zen?
- Bai, itxe ontan.
- Nola?
- Altzurreki kendu... belarra; altzur beteki, te gero eskuaki... garbitu.
- Eskuaki?
- Eskuaki garbitu, eta gelditzen tzen, ta gero... muñikätu.
- Muñiketu?
- Bai, ureki, te idien... idiek iten duten...
- Kaka edo...?
- Bai; ta arreki?
- 'Korotza' edo, erraten da? 'gorotza' edo, ez?
- No, no; bota, larrañean t'esku ateki... pastu, igualdu, te gelditzen tzen... ori... garbi-garbie, eta luzituik, garbitzeko eskuaki gero pikorra.
- Nik aditua nuen, bai, leku batzuetan egiten zutela horrelako zerbait.
- Bai.
- Eta gero ez zen gelditzen urrin (usai) edo zera txarrik? ez; haizearekin eta berehala (joango zen)...
- Aiziareki ta ere, gauesko... serenuaki te...

2.2. Mandemea erosi Tafallan

- **Hizlaria(k)**: Zenoz Artze, Celedonia
- **Elkarrizketatzailea(k)**: Artola Kortajarena, Koldo
- **Erref**: EKB-002/002
- **Iraupena**: 0:05:35. **Hasi**: 00:06:25. **Bukatu**: 00:12:00
- **Multimedia**: audioa online entzungai
- **Gaia(k)**:
 - Baserría » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
 - Baserría » Baserriko lanak » Herrira saltzera, erostera
 - Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- **Laburpena**: Aitak mandoa erosi zuen Tafallan. Gaiztoa omen zen; haren inguruko gorabeherak.

Transkripzioa

- Nere aitek erosi zuen... mule bat, Tafallan; de otra forma no se dice:

Tafalla.

- Noiz? duela zenbat urte?

- ¡Jesus!...

- Berrogei urte edo?

- ¡Más!... yo llevo aquí, cuarenta y pico de años, aquí, y era... cuando vivía en el pueblo...

- Orduan zuk izanen zenituen hamabost urte edo?

- O obei, ni enaiz oroitzen, ni enaiz oroitzen.

- Eta orduan nola erosi zuen...?

- Erosi zuen aitek eta...

- Hara joanez edo...?

- Arara yoan tzen, arara yoan tzen t'an erosi zuen. Guri... iten tzigun falta!... nere errien, abrei kabe, eztaike... orduen etzaiken egon; orai(k) bada, bada karretera, bero90... orduen etzen karreteraik, eta karri zuen mand ure? (zuzenduz:) ba, mul ure? ta, klaro! ensegida... esportizoaki, ongarri atratzera, eta, maten tzuen alorrera ta... pero ¿cómo le voy a decir yo ahora eso?... ungerrie atratzera? t'egurketara. Ta egurketara yoatzen tzenian? asten tzen nere aite, egurrek paratzen, bastaki et'e... ematen tzuten abrea, eta... egurrek paratzen itxera emateko? eta... atra zen... mul ure gaixtöa!... uztorr ostikoka asten tzen? ta, egurrek eta denak botatzen tzition. Eta... denbora gutiz i... iduki giñuen.

- Zerengatik?

- Zerengatik? pues gaixtöa baitzen? pue(s), beldurre kiñauden? aitei? oro... o neri? o... amai? edo, obrenëan ostiko at man ta... utziko... utziko zigule... illik!... ¡que no puedo hablar!...

- Bai, bai, oso ongi; kosta egiten zaizu pixka bat baina oso ongi...

- Gero saldu giñuen, ya. Gero? después? después...

- Ondoren...

- Ondorean, ondorean? erosi zuen aitek... biorra; bior bat? eta, biorr ure... biorr ore atra zen ona, ta, arre...-ki, ize-, izendu zuen... mando ore, gero. Eta gero, mando arrekina? domatu zuen nere aitek eta, arreki serbitzen giñen. Gero? pue(s)... domatu zuten eta ibiltzen tzen ongi, beño... etxe batian il tzaikioten bei bet, eta bei ure saltzera emateko, eman tzuten gure mandoa. Da gure mandöa, in tzion bastak miñe, bizkarrezurrian, eta andik, sartu zaikion kangrena, ta il tzen.

- Gangrenari nola erraten zaio?

- Kangrena, igual.

- Beste izenik ez? haratustela edo...?

- Nik, nik ez, eztut aitu; kangrena.

- Eta zergatik joan zen zure aita Tafallaraino, lehengo mula hura erostera?

- Feria! feria!...

- Baina Tafalla baino hurbilago ere izanen zen feriarik, ez?

- Orduen... etzen ferieik, denbora artan etzen ferieik Tafallan bertzeik.

- Irurtzunen ere ez? Urrotzen ere ez?

- Abriak saltzeko... zen, orduen, Tafalla, ta yoan tzen Tafallara.

- Eta nolaz joan zen Tafallaraino, trenez edo? ez dakizu, eta nola ekarri zuen ere, ez duzu jakin...

- Karri? pues...

- Oinez?

- Oñez! claro! karri oñez; egun bet, bi egun o... nik eztakit zenbat e kosta zaikion, pero karri, oñez; eeh! orduen etzen orai bezala, kamionik eta... emateko ta, kartzeko.

- Eta nongoa izanen zen mula hura?

- Ah! eztakit, nik eztakit nungoa zen.

- Orduan aitari irudituko zitzaion ona zela...

- Ona zela! klaro! ya... an ere erran tzioten ona zela, te... gustetu zaikion?

ta zen gaztia, beño, ola. Zer os-, zor ostikoak botatzen tzituen!... buuuu!!

- Eta ez dakizu, hemendik, Anoztik Tafallara joateko edo Tafallatik hona itzultzeko, zein herritatik joan zen aita? ez?
- Eztaki(t) nik, klaro!
- Joan eta ekarri eta egin zuela, hori bai baina besterik ez...
- Klaro, bezteik ez, bezteik ez.
- Eta zergatik erraten duzu 'mule' eta ez 'mandoa'? hembra zelako?
- Claro, la mula siempre es hembra, y el macho es macho...
- Orduan, euskaraz, erraten duzue...
- Mule! ta mandoa? bestzeai; ta biorra... ta zaldie... klaro, astoa.

Transkripziorik gabeko pasarteak

Ondorengo pasarteak gaika landuta eta kodifikatuta daude, baina oraindik transkribatu gabe.

1. Ezkabarteko San Juanak Anotzen (EKB-003/001)

San Juan egunean sortak egin eta bedeinkatu egiten ziren, gero etxean jartzeko. Bezperan sua egin eta aurreko urteko sorta erretzen zen. Suaren gainetik salto egin eta hauxe esaten zuten: "Sarna fuera, kaiku te ganbela pera, Nafarroko gari guzie kur itxera".

2. Anoztarrak Aingiriturrira, "pikorrak" sendatzeko (EKB-003/002)

Anotzibarrera bidean Aingiriturri esaten zioten iturria zegoen eta hara joaten ziren bi herrietakoak San Juan bezperan. Hango ura hartzen zen, "pikorrak" sendatzeko.

3. Anotz: Urteberriko Txiribiri delakoa Iruñetik aski hurbil (EKB-003/003)

Urteberri egunean etxerik etxe eskean joaten ziren. Orduan kantatzen zuten kopia kantatzen du: "Txiribiri, txajoneko, Urteberri eguneko...".

4. Anotz: Errege-egunaren bezperako "cencerrada" (EKB-003/004)

Errege egunaren bezperan zintzarriak jotzeko ohitura.

5. Anotz: Eguberriko enborraren ohitura, Errege-egunean? (EKB-003/005)

Eguberrietako ohitura: etxekoentzat enbor bana ipintzen zen sutan eta, gero, baita Jainkoarentzat eta Ama Birjinarentzat ere.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-09-02

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com